

Закінчення табл. 5

№ з/п ППТ	Найменування передової промислової технології	Кількість підприємств	% від загальної кількості підприємств, що застосовують ППТ
17.	Роботи без сенсорів	46	6,2
18.	Цифровий, дистанційний контроль технологічного процесу заводу	43	5,8
19.	Моделювання чи імітація технологій	39	5,3
20.	Автоматизовані системи зберігання та пошуку	32	4,3
21.	Роботи з сенсорами	31	4,2
22.	Міжкорпоративні комп'ютерні мережі	28	3,8
23.	Використання даних обстежень для контролю виробництва	28	3,8
24.	Ідентифікація деталей для автоматизації виробництва	25	3,4
25.	Системи швидкої побудови прототипів	14	1,9
26.	Комп'ютерно-інтегроване виробництво	7	0,9

З табл. 5 слідує, що лише третя частина, у кращому випадку, підприємств України використовує передові промислові технології п'ятого технологічного укладу.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що в Україні триває процес формування національної інноваційної системи. Зокрема, прийнято базові нормативно-правові акти, які визначають складові НІС та окремі програми їх розвитку. Однак в Україні продовжує зменшуватись кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки та чисельність науковців; у той же час зростає кількість навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, кількість студентів, випускників, чисельність докторів та кандидатів наук. Це означає, що випускники аспірантури і докторантури все менше займаються дослідженнями і розробками. Як наслідок, незначною залишається частка підприємств, які впроваджують передові промислові технології. Формальним залишається законодавство щодо формування і розвитку інноваційної інфраструктури.

Перспективи подальших розробок у цьому напрямку. У ситуації, що склалася, першочергово необхідним є:

- створення умов для реалізації всіх стадій інноваційного процесу та інноваційного циклу загалом; важливою умовою для цього є розвиток об'єктів інноваційної інфраструктури;
- залучення молоді до науково-технічної діяльності через розвиток, перш за все, соціально-економічного забезпечення, формування системи цінностей та професійної етики;
- підвищення статусу освіти у суспільстві: мета вищої освіти – не отримання диплому, а набуття знань з подальшим їх застосуванням, поширенням та примноженням;

– забезпечення діючого законодавства: нормативно-правова база не повинна бути чимось теоретичним, вона має працювати;

– дотримання принципу "науку – виробництву": комерціалізація досягнень вітчизняних учених на вітчизняних підприємствах, а не експорт наукових напівфабрикатів у розвинені країни.

1. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності : навч. посіб. / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К., 2005. 2. Кондратьева Е. В. Национальная инновационная система: теоретическая концепция [Электронный ресурс] / Е. В. Кондратьева. – Режим доступа: <http://www.schumpeter.ru/article.php?id=4&book=concept>. 3. Норт Дуглас. Институции, институциональная зміна та функціонування економіки / Дуглас Норт; [пер. з англ. І. Дзюб]. – К., 2000. 4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р "Про схвалення концепції розвитку національної інноваційної системи" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. 5. Сыроваткина Т. Н. Теория инновационной экономики: учеб. пособ. [Электронный ресурс]. – Оренбург, 2009. – Режим доступа: <http://cde.osu.ru/demoversion/course178/index.html>. 6. Яремко Л. Национальная инновационная система та її формування в Україні / Л. Яремко // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – 2007. – Вип. 1. 7. Deok Soon Yim. Korea's National Innovation System and the Science and Technology Policy [Electronic resource] / Soon Yim Deok / Global S&T Center Science and Technology Policy Institute (STEP). – Access mode to a resource: http://www.unesco.org/science/psd/thm_innov/forums/korea.pdf. 8. Varblane Urmias. How To Improve the National Innovation Systems of Catching-up Economies? [Electronic resource] / Urmias Varblane, David Dyker, Dorel Tamm. – Trames. – 2007. – №11 (61/56). – Access mode to a resource: <http://www.kirj.ee/public/trames/ref-tr-07-2-2.htm>. 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Надійшла до редколегії 15.10.2010

В. Єрмолаєва, асп.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Узагальнено досвід країн з ринковою економікою щодо форм і методів державного регулювання інноваційного розвитку фармацевтичної промисловості, досліджено механізми та інструменти впливу на промисловість в умовах ринку. Доведено, що в сучасній економіці повинні набувати такі непрямі методи державного стимулювання інноваційного розвитку, як податкова, амортизаційна, кредитна політика, державна політика у сфері регулювання цін, стимулювання іноземних інвестицій та ін.

Experience of countries is generalized with a market economy in relation to forms and methods of government control of innovative development of pharmaceutical industry, mechanisms and instruments of influence are investigational on industry in the conditions of market. It is well-proven that such indirect methods of state stimulation of innovative development must acquire in a modern economy, as a tax, depreciation, credit policy, public policy in the sphere of adjusting of prices, stimulation of foreign investments and other.

Постановка проблеми. Державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства являє собою систему типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних правовими державними і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються. У сучасних умовах державне регулювання економіки є складовою частиною процесу відтворення. Воно вирішує різноманітні завдання, наприклад: стимулювання економічного зростання, регулювання зайнятості,

заохочення прогресивних зсувів у галузевій і регіональній структурі, підтримка експорту. Слід зазначити, що для економічно розвинених країн, стійке та збалансоване економічне зростання в країні базується саме на інноваційному типі розвитку. Тому аналізуючи досвід інноваційного розвитку галузевої економіки, зокрема фармацевтичної промисловості, в розвинутих країнах за допомогою фінансово-економічних важелів, слід особливо відзначити, що всі методи державного регулювання, які застосовують уряди цих країн, ставлять за мету створення найсприятливіших

© В. Єрмолаєва, 2011

умов для активізації НДДКР, стимулюють ті їхні стадії, де недостатньо тільки ринкових стимулів, надають свободу дій там, де втручання держави зайве. У цьому й полягає регулююча роль держави в інноваційній політиці країн ринкової економіки.

У той самий час варто зауважити, що для економіки України, де раніше весь інноваційний процес визначався рішеннями вищих органів державного управління через бюджетне планування й фінансування, цей досвід особливо важливий. Економічний механізм стимулювання інноваційного розвитку в нашій країні так і не був створений. З переходом до ринкової економіки основний вплив на інноваційний розвиток починає здійснювати сам ринок, але необхідну регулюючу, координуючу і стимулюючу роль повинна виконувати держава. Дискутуються тільки масштаби втручання держави в економіку.

Отже, актуальність статті обумовлена передусім необхідністю глибокого теоретичного обґрунтування державного регулювання інноваційного розвитку фармацевтичної промисловості, що може слугувати відповідною основою для вибору тих чи інших механізмів та інструментів державного впливу на вітчизняну промисловість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам визначення ролі держави в регулюванні інноваційної сфери та інноваційного розвитку промисловості в умовах ринкової економіки у своїх роботах приділяли увагу багато вітчизняних і зарубіжних економістів: С. Ю. Глазьев, О. Г. Михайловский, І. М. Осадча, Д. М. Черваньов, О. І. Жилінська, Л. І. Нейкова та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Аналіз опублікованих за даною проблематикою робіт дозволив зробити висновок про те, що державному регулюванню саме інноваційного розвитку фармацевтичної промисловості недостатньо приділено уваги як комплексному дослідженню. Крім того, недостатньо опрацьований економічний механізм його стимулювання. Тому особливого значення в сучасних умовах набуває вивчення й аналіз існуючого зарубіжного освіду щодо державного регулювання інноваційного розвитку фармацевтичної промисловості.

Формулювання завдань та цілей статті. Мета статті полягає в узагальненні досвіду країн з ринковою економікою щодо форм і методів державного регулювання інноваційного розвитку фармацевтичної промисловості та дослідженні створення фінансових механізмів стимулювання його розвитку в умовах ринку з урахуванням національних особливостей та набутих світовим досвідом.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що фармацевтична промисловість посідає досить значне місце у соціальній безпеці країни та підпадає під значний вплив державного регулювання. Саме тому, до основних аргументів щодо необхідності та економічної доцільності державного регулювання інноваційного розвитку в умовах ринку відносяться [3; 7; 10; 13]:

– існування таких етапів інноваційних процесів, які взагалі не можуть бути комерціалізовані (наприклад, фундаментальні дослідження. Особливо це стосується фармацевтичної промисловості);

– сьогодні фундаментальні дослідження у більшості набувають міждисциплінарного характеру, що, у свою чергу, потребує додаткових інвестиційних витрат, пов'язаних зі створенням відповідної системи науково-технічної інформації, підготовки кадрів, проведення необхідних організаційних заходів та ін.;

– сучасні інноваційні розробки, наприклад, пов'язані зі створенням оригінальних лікарських засобів, потребують надто великих фінансових ресурсів, які не мають змоги накопичити навіть провідні й найбільш конкурентоспроможні підприємства;

– у багатьох випадках висока економічна ефективність інновацій досягається лише за умов високої місткості ринку. По мірі зростання витрат на НДДКР збільшується питома вага умовно-постійних витрат у загальній сумі виробничих витрат. Обмеженість ринків збуту, яка в першу чергу обумовлюється падінням купівельної спроможності населення, може стати серйозною перешкодою на шляху економії на витратах виробництва і зростанні його прибутковості в разі проведення активної інноваційно-інвестиційної політики. Відсутність зовнішньої "підкачки" платоспроможного попиту (в першу чергу, через систему держзамовлень) може зробити нові лікарські засоби недоступними, а відповідно "нецікавими" для масового споживача. Особливо актуальності ця проблема може набувати, коли мова йде про нові ЛЗ, призначені для лікування загрозливих інфекційних захворювань, онкозахворювань та ін.;

– економічний ефект від ряду інновацій має спряжений характер, оскільки проявляється в багатьох сферах. Особливо це стосується таких соціально важливих інновацій, як лікарські засоби (ЛЗ). Мова йде не тільки про формування технологічних ланцюгів, пов'язаних із впровадженням нових технологій, а відповідно й нових видів обладнання, субстанцій та ін., а також про значну економію коштів держбюджету, фондів соціального страхування, споживачів у зв'язку зі зменшенням витрат внаслідок тимчасової втрати працездатності. Отже, на мікрорівні іноді складно попередньо об'єктивно оцінити повну ефективність інноваційного проекту у сфері фармації, оскільки значна частка спряжених інноваційних ефектів реалізується поза сферою уваги первісного інвестора. Це обумовлює актуальність державної експертизи масштабних соціально-важливих інноваційних проектів та їх необхідну фінансову підтримку;

– висока тривалість інвестиційного лагу і відповідно терміну окупності інвестицій в інноваційні проекти у фармацевтичній промисловості;

– велика кількість ризиків, що супроводжують інноваційну діяльність (технологічний, фінансовий, комерційний та ін.), потребують певних зовнішніх стимулів і гарантій з метою створення системи мотивацій, яка б спонукала підприємства, інвесторів до вибору і надання переваг саме інноваційній діяльності, а не іншим альтернативним формам збільшення капіталу.

Нині серед таких учених, як П. Н. Завлина, А. К. Казанцева, Л. Э. Миндели, В. П. Савчук, С. И. Прилипо, Е. Г. Величко існують різні точки зору з питання основних функцій держави щодо регулювання інноваційного розвитку. У Законі "Про інноваційну діяльність" названі такі напрямки регулювання інноваційної діяльності: визначення і підтримка пріоритетних напрямків інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів; формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності; захист прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності; фінансова підтримка виконання інноваційних проектів; стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів; встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності; підтримка функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Однак, провідні вчені відмічають, що головним фінансовим інструментом науково-технічної політики розвинутих країн є бюджетне фінансування [11]. Держава бере на себе від 25 % до 50 % національних витрат на наукову сферу, при цьому для фундаментальних досліджень цей показник значно вищий – від 50 % до 75 % [17]. Основними одержувачами бюджетних коштів можуть бути не тільки державні лабораторії чи університети, що характерно для Японії, Німеччини, Канади, але й компанії приватного сектора, як це має місце у США (табл. 1).

Таблиця 1

Світова практика бюджетного фінансування наукових досліджень у галузі створення і впровадження нових препаратів державного та приватного секторів економіки країни*

Одержувачі бюджетних коштів	Шляхи фінансування	Особливості шляхів бюджетного фінансування
Державні лабораторії та університети	– фінансування цільових програм	Бюджетне фінансування практикується і у випадках, коли держава виступає як замовник на створення ЛЗ, що призначені для лікування соціально небезпечних захворювань
	– створення інноваційних фондів	У деяких країнах існує практика створення таких фондів при міністерствах науки і вищої освіти, і які, як правило, частково одержують кошти прямо з бюджету, а частково існують за рахунок спонсорської допомоги
	– створення системи безвідплатних субсидій, грантів під дослідницькі проекти	Така форма надання бюджетних коштів університетам є досить розповсюдженою
Компанії приватного сектора	– через форму державного замовлення на науково-дослідні роботи на контрактній основі	У США, наприклад, 70 % державних витрат на наукові розробки і дослідження здійснюються у формі програмно-цільового контрактного фінансування. Одержання компанією контракту є результатом перемоги у тендері, умови якого дають можливість певному відомству одержати і порівняти необхідну інформацію щодо реального потенціалу фірм конкурентів. Але практика свідчить, що зайве пряме державне регулювання веде до зниження приватних капітальних вкладень, уповільнює процес удосконалення технологічних процесів і виробничого апарату

* Складено автором на основі джерел [9; 16].

Отже, вивчення світового досвіду дозволяє зробити наступний висновок: з позиції інтенсивної економічної самоорганізації очевидно, що стимулювання інноваційного розвитку виробництва слід шукати у створенні принципово нових механізмів державного регулювання економіки, які забезпечують позитивні зміни якості дії ринкового механізму [18; 20]. Тому, більш суттєвого значення у сучасній економіці повинні набувати такі непрямі методи державного стимулювання інноваційного розвитку, як:

- податкова політика;
- амортизаційна політика;
- кредитна політика держави;
- державна політика у сфері регулювання цін на інноваційну продукцію;
- державна політика у галузі стимулювання іноземних інвестицій.

Якщо звернутися до аналізу податкових систем України і розвинутих країн, то можна зробити висновок, що в їх основі істотних відмінностей немає. В Україні використовуються всі види прямого і непрямого оподаткування: податок на прибуток підприємств, прибутковий податок з громадян, земельний і майновий податки, ПДВ та ін. Проте в самій структурі непрямого і прямого оподаткування в Україні чітко проявляються риси, що принципово відрізняють її від систем оподаткування в умовах нормальної ринкової економіки. Наприклад, за міжнародними стандартами в Україні відрахування з прибутку є досить високими і становлять приблизно чверть усіх податкових надходжень (проти 5–10 % – у провідних західних країнах). Крім того, стимулююча роль податкової системи в Україні більш продекларована, ніж реалізована: податкові пільги, які передбачені законодавством, діють безсистемно, тому малоефективні; вони у більшій мірі носять тимчасовий характер, тому створюють пріоритетні умови, для діяльності окремих суб'єктів, а не розвитку процесів.

Серйозний крок для подолання цієї ситуації був зроблений з прийняттям нового Закону "Про інноваційну діяльність", в якому передбачене введення 50 % знижки з ПДВ по операціях з продажу

товарів (виконання робіт, надання послуг), пов'язаних з виконанням інноваційних проектів, внесених до Державного реєстру, а також 50 % знижки податку на прибуток, одержаного від виконання цих проектів. Передбачені у Законі податкові пільги спрямовані, у першу чергу, на розвиток процесів комерціалізації в інноваційній сфері. Але враховуючи визначені в ньому достатньо жорсткі вимоги щодо експертизи і Державної реєстрації інноваційних проектів, високу ризикованість інноваційної діяльності, можна заздалегідь передбачити, що можливість скористатися цими пільгами будуть мати далеко не всі суб'єкти, що займаються науково-дослідною діяльністю.

Вивчення світового досвіду переконливо свідчить, що арсенал пільг, які використовуються провідними країнами для створення сприятливих умов для стимулювання розвитку науково-дослідної діяльності, достатньо широкий. Так, наприклад, заслуговує на увагу введення спеціальної податкової знижки, яка спрямована на нарощування активності підприємств у сфері НДДКР. Компаніям і фірмам США, Франції, Японії, Канади дозволено зменшувати податок на прибуток на розмір фактичних додаткових витрат на науку порівняно з минулим чи базисним роком. Розмір такої знижки у США становить 20 %, у Франції – 50 % (при максимальному розмірі 5 млн фр. на рік), у Японії – 20 %, але не більше 10 % від загальної величини податкових зобов'язань компанії [9].

Не менш важливе значення, з точки зору активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств, є використання майже у всіх економічно розвинутих країнах податкових пільг при інвестуванні в нові виробничі фонди.

Податкове законодавство Японії надає промисловим компаніям, що здійснюють інвестування передового обладнання, яке використовується для досліджень і розробок нової технології, право вирахувати із податку на прибуток 7 % розміру таких інвестицій. Дрібним і середнім компаніям, які використовують сучасне електронне устаткування, надано право вибору: застосування 7 % податкового інвестиційного кредиту чи методу прискореної амортизації.

Податкові знижки на інвестиції у Великобританії надаються компаніям у перший рік експлуатації машин і обладнання, промислових будівель. Їхні розміри досягають 50 % вартості нових машин і обладнання. В Ірландії в перший рік експлуатації обладнання розмір знижок досягає 100 %. У Канаді він коливається від 10 до 50 % [11]. Крім того, право одержання знижки можна відстрочити на кілька років, що дає змогу фірмам розраховувати інвестиційну стратегію на перспективу.

Отже, узагальнення досвіду щодо сучасного податкового інструментарію зі стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку провідних країн дозволяє зробити висновок, що в умовах обмеженості фінансових ресурсів як у держави, так і у окремих підприємницьких структур, система оподаткування в Україні повинна бути побудована таким чином, щоб створювати реальні економіко-правові умови для акумулювання самими підприємствами та організаціями, які займаються цією діяльністю, необхідних фінансових ресурсів саме у процесі створення інноваційних продуктів. Особливо актуально це для фармацевтичної промисловості, яка є досить наукомісткою, характеризується високою тривалістю інноваційного процесу і значним інвестиційним лагом.

Слід також відмітити, що запропонована у Законі України "Про інноваційну діяльність" система податкових пільг передбачає їх застосування тільки на останніх стадіях інноваційного процесу. Крім того, у Законі не визначений термін надання податкових пільг.

На нашу думку, більше відповідає завданню побудови фінансового механізму стимулювання інноваційних процесів в Україні впровадження інноваційного податкового кредиту, який являє собою відстрочення сплати податку на прибуток, що надається суб'єкту підприємницької діяльності на визначений строк з метою збільшення його фінансових ресурсів для здійснення інноваційних проєктів, з наступною компенсацією відстрочених сум у вигляді додаткових надходжень податку через загальне зростання прибутку, що буде отриманий згідно з чинним законодавством унаслідок реалізації цих проєктів.

Впровадження інвестиційного податкового кредиту не вимагає додаткових кредитних ресурсів, бо в ньому використовується власний ресурсний потенціал підприємства, його прибуток, а саме та частина, яка повинна відраховуватися до бюджету у вигляді податку. Тому введення інвестиційного податкового кредиту буде заохочувати підприємства на підвищення ефективності діяльності та отримання прибутку. Але інвестиційний податковий кредит не слід розглядати лише як чергову форму пільгової дотації підприємствам. Надання кредиту має створювати заохочувальний ефект і дисциплінувати позичальника.

Отже, під час проведеного дослідження були об'єднані обов'язкові умови надання інвестиційного податкового кредиту підприємствам: стійкий фінансовий стан підприємства; переважно (не менш 50 %) інвестиційна спрямованість у використанні власних фінансових ресурсів інвестора; наявність економічного обґрунтування бізнес-плану інноваційно-інвестиційного проєкту; термін окупності запозичених через інвестиційний податковий кредит коштів не повинен перевищувати п'яти років після реалізації інвестиційного проєкту.

Зокрема, у фармацевтичній галузі податкові інвестиційні кредити повинні, у першу чергу, надаватися тим підприємствам та організаціям, які зайняті в реалізації інноваційних проєктів зі створення оригінальних ЛЗ або дефіцитних на вітчизняному ринку препаратів, а також здійснюють впровадження нових технологій і технологічне переозброєння виробництва згідно з вимогами GMP.

Вирішальне значення впровадження обґрунтованої державної податкової політики для активізації інноваційного розвитку у фармацевтичній промисловості підтверджують такі розрахунки: введення пільг з податку на прибуток на ЛЗ, які відносяться до категорії життєво не обхідних, і звільнення від сплати ПДВ обладнання, яке призначається для технічного переозброєння хіміко-фармацевтичних підприємств, забезпечить щорічно для фармацевтичної галузі приблизно 23 млн грн додаткових інвестицій [1].

За оцінками експертів, надання означених податкових пільг, а також виключення з валового доходу хіміко-фармацевтичних підприємств усіх форм інвестицій та звільнення від сплати податку на прибуток коштів, які одержуються в результаті експорту власних ЛЗ, а від ПДВ – розробок нових субстанцій, дозволить фармацевтичним підприємствам одержати додаткові інвестиції, що необхідні для модернізації й технічного переозброєння виробництва згідно з вимогами GMP [15].

Не менш важливим напрямком фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності в розвинутих країнах є амортизаційна політика. Саме амортизаційна, а не податкова політика держави розглядається як провідний напрямок стимулювання інвестиційної активності підприємницьких структур. За оцінками деяких економістів у розвинутих країнах на амортизацію припадає 60–70 % інвестицій в основний капітал [20]. Амортизаційні законодавства багатьох країн передбачають особливий пільговий порядок амортизації обладнання (введення прискорених норм амортизації), призначеного для технологічно передових галузей промисловості, а також для обладнання, що використовується для виконання НДДКР. Подібна практика застосовується у Бельгії, Італії, США, Японії. Уряд Великобританії дозволяє списання повної вартості прогресивного обладнання у перший рік його експлуатації. У Німеччині для капіталовкладень у наукове обладнання введено підвищені амортизаційні ставки його списання і в перший рік списується 40 % витрат на придбання [20].

Таким чином, амортизаційна політика держави повинна передбачати застосування таких методів амортизаційних списань і норм амортизації, що дають змогу в оптимальні терміни відшкодувати раніше проведені інвестиції й одночасно зменшувати розмір прибутку до оподаткування [2]. І хоча Законом України "Про інноваційну діяльність" для інноваційних підприємств передбачена прискорена амортизація основних засобів і встановлена щорічна 20 % норма прискореної амортизації основних засобів третьої групи, на думку фахівців, сьогодні в Україні облікова функція амортизаційної системи домінує над її стимулюючою роллю, а тому для прискорення оновлення морально і фізично застарілого виробничого апарату необхідно підвищити гнучкість амортизаційної системи.

Активізація інноваційного розвитку фармацевтичної промисловості у значній мірі залежить від встановлення відповідних умов надання кредитів підприємствам із боку комерційних банків. Так, в Україні за рахунок банківських кредитів щорічно освоюється не більше 2–3 % інвестицій в основний капітал. Не зважаючи на те, що ще протягом 2001–2002 рр. облікова ставка НБУ була знижена майже вдвічі (з 19 до 10 %), залишається завеликим розмір маржі між залученими коштами і кредитними ставками (в середньому маржа становить 20–22 відсоткових пунктів). На думку експертів, якщо Уряд і Національний банк України забезпечать здешевлення кредитів до 25 % річних, це буде суттєво сприяти поживленню інвестиційний процесів [19].

Низька інвестиційна активність комерційних банків обумовлена не тільки високим рівнем ризикованості інвестиційної діяльності та недостатньою її фінансовою віддачею, але й тим, що фінансовий потенціал багатьох комерційних банків України недостатній для інвестиційного забезпечення серйозних проєктів і програм. За оцінками експертів лише в одного відсотка українських банків капітальна база відповідає міжнародним стандартам.

Розраховувати на активізацію участі комерційних банків у інвестиційному процесі та покращання умов надання ними кредитів на вказані цілі можна тільки за рахунок реалізації ініціативних та ефективних дій держави, яка повинна на довгостроковій і стабільній основі закріплювати за інвестиціями статус найважливішого господарського пріоритету й об'єкта найбільшого сприяння. Тому банкам, що проводять активну інвестиційну політику, слід передбачати зниження норм обов'язкових резервів. Або передбачити для них можливість утворення за рахунок прибутку спеціальних власних страхових фондів, що певною мірою сприятиме зменшенню їх інвестиційного ризику.

Враховуючи світовий досвід, підвищити зацікавленість комерційних банків у реалізації інноваційних проєктів можна також за рахунок звільнення від оподаткування доходів банків, які отримані від довгострокових кредитів та інших вкладень у межах реалізації цих проєктів.

У міжнародній практиці використовується і такий механізм активізації інвестиційної діяльності комерційних банків, як дотація до ставки відсотку за кредит, яка надається державою банкам за умов інвестування пріоритетних галузей і виробництв.

Важливим напрямком макроекономічної політики, спрямованої на активізацію науково-технічної діяльності підприємницьких структур, є також державна політика цін. Держава може впливати на процес внутрішнього ціноутворення в основному за двома напрямками: шляхом прямого регулювання і шляхом контролю за цінами. У багатьох розвинутих країнах (США, Японія, Австрія, Швейцарія, Норвегія, Греція, Данія, Канада, Іспанія, Швеція та ін.) від 5 до 50 % цін регулюються державою. У країнах ЄС регулюється до 15 % цін [12]. Практично у всіх названих країнах існує система державного регулювання цін на ЛЗ. Державне регулювання цін переважно стосується переліку ЛЗ, що є життєво необхідними. Тільки у Великобританії, Голландії і Німеччині має місце вільне ціноутворення на ЛЗ, але переважно на рівні виробника.

Крім того, відомо, що регулювання системи ціноутворення покликане забезпечити соціальний захист населення, доступність соціально значущої продукції в умовах інфляції й падіння купівельної спроможності. Але фахівці відмічають, що державне регулювання цін виправдане лише як тимчасова міра, оскільки супроводжується стагнацією виробничих процесів, обумовлює падіння мотиваційних стимулів щодо інноваційно-інвестиційної діяльності, супроводжується зростанням тиснення на державний бюджет [4].

Таким чином, найбільш доцільною для ринкової економіки є змішана система ціноутворення, яка передбачає використання регульованих і вільних цін. Цінова політика у галузі ЛЗ повинна врахувати як інтереси споживачів, так і виробників з тим, щоб не гальмувати процеси розвитку виробництва, тобто її стрижнем повинна бути гармонізація ринкових механізмів із гарантією соціальної захищеності. Звідси, оптимальним можна вважати такий підхід до регулювання цінової політики на ЛЗ, який передбачає державне регулювання цін тільки за життєво важливими препаратами [14]. Щодо цін на інші ЛЗ, то вони мають бути вільними та не підлягати державному регулюванню, що і буде створювати необхідний економічний механізм подальшого розвитку фармацевтичного виробництва.

Отже, на оригінальні ЛЗ і генерики ЛЗ нового покоління (які не мають аналогів на внутрішньому фармацевтичному ринку) повинен існувати мораторій протягом не менше 5 років на введення державного регулювання цін. Накопичений досвід свідчить, що практика обмеження встановлення вільних цін на нові та принципово нові препарати (на 2 і 3 роки відповідно) є необґрунтованою, оскільки цей термін є недостатнім для відшкодування витрат, пов'язаних з їх розробкою і впровадженням у виробництво [14].

Також, слід зазначити, що важливим напрямком державного регулювання процесу фінансового забезпечення як інноваційного так і інвестиційного розвитку фармацевтичної промисловості є побудова відповідного механізму залучення зарубіжних інвестицій у вітчизняну економіку. Так аналіз соціально-економічних досягнень ряду зарубіжних країн дозволив виділити позитивні й негативні сторони залучення та функціонування іноземного капіталу (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз залучення та функціонування іноземного капіталу у контексті світового досвіду*

Наслідки залучення та функціонування іноземного капіталу	Світ	Україна
Позитивні сторони	Збільшення обсягів капітальних вкладень та зменшення строків їх накопичення; покращання платіжного балансу; впровадження сучасних технологій, ноу-хау; збільшення рівня комплексного використання сировинних ресурсів; стимулювання розвитку експортного потенціалу і зниження рівня імпортозалежності; забезпечення впровадження передового організаційного й управлінського досвіду; підвищення ступеня адаптації суб'єктів господарювання до умов конкурентного середовища; підвищення рівня зайнятості та кваліфікації робочої сили	Запровадження ВЕЗ, СРІД і ТПР, що сприяють залученню іноземного капіталу та стимулюють інноваційний розвиток фармацевтичної промисловості
Негативні сторони	Трансферт за кордон частини прибутку; витіснення з ринку внутрішніх виробників та постачальників; жорстока експлуатація місцевих ресурсів; збільшення залежності країни від іноземного капіталу	Відсутність сприятливого інвестиційного клімату; недосконалість ринкового механізму; низький рівень ділової та професійної кваліфікації підприємців; нестача привабливих інвестиційних проєктів; руйнівна податкова система; відсутність дійової системи страхування інвестицій; високий рівень інфляції; неконвертованість валюти та ін.

* Складено автором на основі джерел [6; 8].

Отже, світовий досвід свідчить, що оптимальним є співвідношення між внутрішніми і зовнішніми інвестиціями на рівні 90 % до 10 % [6]. Але в останні роки кошти іноземних інвесторів дорівнюють лише 1,2–1,5 % від загальної суми капіталовкладень в Україні.

Таким чином, проведені дослідження дозволили зробити висновок, що нині в Україні інноваційний розвиток у ВЕЗ, СРІД, ТПР супроводжуються сукупністю нерозв'язаних проблем концептуально-методологічного, нормативно-правового, методичного та організаційно-економічного характеру.

У першу чергу, потребують розвитку методологічні засади побудови системи оподаткування суб'єктів підприємництва, що функціонують у ВЕЗ та ТПР. Тому, у податковому кодексі необхідно чітко визначити вичерпний перелік загальнодержавних податків, за якими може бути встановлений пільговий режим оподаткування, види податкових пільг для суб'єктів спеціальних податкових режимів та умови їх надання, кількісні параметри пільгового оподаткування за кожним податком і збором. Слід також законодавчо закріпити спеціальний порядок визначення податкових зобов'язань суб'єктів спеціальних податкових режимів. Для податкового стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності необхідно поширити дію пільги з ПДВ на будь-які матеріальні та нематеріальні активи, які передаються (імпортуються) як внески до статутного фонду підприємств.

Практика свідчить, що необхідно також зменшити до 200 тис. дол. США (з 500 тис. дол. США) законодавчо передбачений мінімум іноземних інвестицій, що надають підприємствам – суб'єктам спеціальних інвестиційних режимів право на отримання податкових пільг у процесі інвестування, у першу чергу, в об'єкти системи охорони здоров'я і соціальної допомоги [5].

Потребує удосконалення також державна економічна політика щодо надання гарантій іноземним інвесторам. Вона може будуватися шляхом укладання угод з урядами західних країн, що стосуються компенсації їх можливих збитків.

Крім того, масштабне залучення іноземних інвестицій у фармацевтичну промисловість у значній мірі гальмується відсутністю ефективного механізму страхування. І тут доцільним може стати використання досвіду Росії, яка вже провела широкомасштабну роботу зі страхування і перестраховання ризиків інвестиційних проектів при одержанні позики МБРР для розвитку фармацевтичної промисловості.

Висновки. Підводячи підсумки, слід наголосити на тому, що ефективне функціонування інноваційно-інвестиційного механізму, як на рівні національної економіки, так і окремої галузі, і підприємства, передбачає поєднання сукупного впливу всіх його елементів. Узагальнено досвід країн з ринковою економікою щодо форм і методів державного регулювання інноваційного розвитку фармацевтичної промисловості, досліджено

перспективні фінансові інструменти державної науково-технічної політики в умовах ринку. Доведено, що з позиції інтенсивної економічної самоорганізації в сучасній економіці повинні набувати все більш суттєвого значення такі непрямі методи державного стимулювання інноваційного розвитку, як податкова, амортизаційна, кредитна політика, державна політика у сфері регулювання цін, стимулювання іноземних інвестицій та ін.

Перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Отже, результати проведеного дослідження свідчать про те, що роль держави у сприянні інноваційного розвитку стає все вагомішою, а механізми його стимулювання більш урізноманітнюються. Тому необхідність державного регулювання інноваційного розвитку фармацевтичної промисловості України є об'єктивною та теоретично обґрунтованою. Однак окремі з розглянутих вище питань вимагають поглиблених розробок, більш ґрунтовних і комплексних досліджень.

1. Белов В. С. Управление прибылью: проблемы выбора, принятие финансовых решений / В. С. Белов, Н. Н. Селезнева, И. П. Скоблева. – СПб., 2007.
2. Білик М. Д. Принципи амортизаційної політики в сучасній вітчизняній економіці / М. Д. Білик // *Фінанси України*. – 1997. – № 10.
3. Дагаєв А. А. Фактор НТП в современной рыночной экономике / А. А. Дагаєв. – М., 1994.
4. Есипов В. Е. Ценообразование на мировом рынке / В. Е. Есипов, Г. А. Маховикова. – Л., 2006.
5. Іванов Ю. Б. Проблеми реалізації стимулюючої функції оподаткування в Україні / Ю. Б. Іванова // *Економічний розвиток*. – 2002. – № 3.
6. Іжик О. Б. Види та значення інвестицій для розвитку економіки України / О. Б. Іжик // *Вісн. Держ. ун-ту "Львівська політехніка"*. – 1999. – № 363.
7. Казаков В. Н. Новые формы организации научной деятельности в современных условиях: учеб. пособ. / В. Н. Казаков, А. В. Лесной. – М., 1995.
8. Лисяк Л. В. Реальність потенційних джерел інвестиційної діяльності в Україні / Л. В. Лисяк, В. М. Шумський // *Фінанси України*. – 2000. – № 2.
9. Лынный Н. В. Материальное стимулирование авторов изобретений, промышленных образцов и полезных моделей / Н. В. Лынный. – М., 2001.
10. Научно-технический прогресс и инвестиционная политика: Зарубежный опыт. – М., 1995.
11. Нейкова Л. И. Финансовые рычаги и стимулы технического развития промышленного комплекса Украины / Л. И. Нейкова. – Одесса, 1995.
12. Немченко А. С. Фармацевтическое ценообразование / А. С. Немченко. – Х., 2007.
13. Осика О. П. Економічні та організаційно-правові проблеми інноваційно-інвестиційної діяльності / О. П. Осика: [монографія] / ІЕПД НАН України. – Донецьк, 1999.
14. Пивень Е. П. Порядок формирования системы цен на готовые лекарственные препараты и разработка методических подходов их совершенствования / Е. П. Пивень, Н. В. Ленева, Е. В. Тихомирова // *Фармаком*. – 1994. – № 1.
15. Проблеми регулювання української фармацевтичної галузі та можливості їх вирішення [Електронний ресурс] // *Щотижневик Аптека*. – 2008. – № 645 (24). – Режим доступу: <http://www.apteka.ua>.
16. Тейсс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Тейсс. – М., 1989.
17. Уотермен Р. Фактор обновления / Р. Уотермен; [пер. с англ.]. – М., 1986.
18. Хартман В. Д. Критический анализ теории и практики управления промышленными исследованиями и разработками / В. Д. Хартман, В. И. Шток. – М., 1979.
19. Хаустов В. Інноваційні процеси в Україні: реалії і перспективи розвитку / В. Хаустов, Т. Панфілов // *Економіст*. – 2002. – № 3.
20. Черваньов Д. М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України / Д. М. Черваньов, Л. І. Нейкова. – К., 1999.

Надійшла до редколегії 09.09.2010

Ю. Солов'ян, асп.

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ: ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ

У статті розглядаються особливості управління державними корпоративними правами. Увагу зосереджено на основних методичних підходах до оцінки ефективності управління корпоративними правами держави. Надаються рекомендації стосовно підвищення ефективності управління державними корпоративними правами в Україні.

The paper is considered to the distinctiveness of the state corporate rights conducting. The attention is focused on the main methodical approaches to an estimation of a management efficiency by the corporate rights of the state. Recommendations as to efficiency increasing of the state corporate rights in Ukraine are given.

© Ю. Солов'ян, 2011